

PRIJENOS ZNANJA I UMIJEĆA TRADICIJSKE DRVENE MALE BRODOGRADNJE NA KVARNERU

dr. sc. TEA PERINČIĆ □ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Još 2014. godine Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka upustio se u izlazak „izvan kutije” redovitih muzejskih poslova i prihvatio suradnju, a nakon toga i partnerstvo u projektu prekogranične suradnje Hrvatska – Slovenija nazvanome *Mala barka* i *Mala barka 2*. Projekti su financirani iz europskih fondova Interreg, a obuhvaćali su valorizaciju pomorske baštine područja Slovenskog primorja, Istre i Kvarnera radi razvoja turističkih proizvoda i povezivanja tih regija kao prekograničnoga turističkog odredišta koji kao svoju komparativnu prednost može ponuditi bogatu pomorsku tradiciju.

U sklopu prve *Male barke* stručni tim kustosa Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka izradio je studiju pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre, a kolege iz Pomorskog muzeja Sergeja Mašere iz Pirana izradile su dodatak toj studiji koji se odnosi na stanje u slovenskom dijelu Istre. Terenskim obilascima prikupili smo podatke o tome što bi se danas moglo smatrati pomorskom baštinom te koliko je baštine, osobito nematerijalne, još uvijek „živo”. Ta je studija poslužila da se u sljedećem projektu nazvanome *Mala barka 2* sustavnije krene u bilježenje i popularizaciju te baštine. Izrađena je online baza u koju su upisivani podatci koji su kasnije poslužili za izradu virtualnog muzeja *malabarka*.¹

Kategorije pod kojima je pomorska baština upisivana odnose se na: 1. arhitekturu vezanu za pomorstvo; 2. objekte pomorske signalizacije; 3. muzejske ustanove, interpretacijske centre, zbirke i posjetiteljske centre; 4. spomenike i spomen-ploče s pomorskim titularima; 5. kulturno-povijesnu baštinu u priobalju i podmorju; 6. kulturni krajolik; 7. plovila; 8. opremu vezanu za pomorske djelatnosti (i dislociranu); 9. izložbe s pomorskim motivima; 10. audio-video, knjižne i arhivske zapise; 11. toponime lokaliteta vezanih za pomorstvo; 12. pomorsku jezičnu baštinu; 13. tradicijske djelatnosti, obrte i vještine vezane za pomorstvo; 14. javnu upravu, tvrtke, službe i institucije vezane za pomorstvo; 15. udruge vezane za pomorstvo; 16. manifestacije; 17. sportove na moru; 18. ostalo.

Na web domeni virtualnog muzeja *muzejmalabarka.com* objavljeni su i kratki videozapisi obnove tradicijskih plovila tipa bragoc, guc, leut, loger, pasara, gajeta, ba-

tana i istarski topo. Sredstvima projekta obnovljeno je 12 tradicijskih drvenih barki, jedan bragoc i jedan loger. Loger *Nerezinac*, nazvan po mjestu podrijetla, pretvoren je u ploveći interpretacijski centar pomorske baštine Kvarnera. Njegov vez nalazi se u Malom Lošinj, ispred palače Kvarner, u kojoj je Muzej Apoksiomena, tako da muzejski posjetitelji, ako žele, mogu razgledati i loger.

Za sve obnovljene tradicijske barke s područja Kvarnera, u suradnji s Tehničkim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, izrađeni su tehnički nacrti prema kojima vješti brodograđitelji mogu izraditi kopije. Da ne bi imali dodatan posao s otkrivanjem izvorne građe, stručnjaci Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci izradili su tehnički i povijesni opis svakoga od obnovljenih tradicijskih plovila. Sličnu metodologiju slijedili su i partneri na projektu iz Ekomuzeja Kuća o batani – *Casa della batana* iz Rovinja te Pomorski muzej Sergeja Mašere iz Pirana. Svi tehnički projekti objavljeni su na web stranici projekta.

Kako se tijekom projekta pokazalo da obnova tradicij-

sl.1.-2. Radionica u brodogradilištu Kraljić, Krk

¹ Više o projektu vidjeti na: <https://www.malabarka.eu/hr/projekt/te> o virtualnome muzeju na: <https://muzejmalabarka.com/> (pristupljeno 7. kolovoza 2025.).

skih malih plovila zahtijeva mnogo više od sredstava projektom predviđenih za tu aktivnost, proveli smo javni natječaj vodeći brigu da barke koje se obnavljaju budu izvorno tradicijske, s područja Kvarnera, tako da obuhvaćaju i raznolikost u smislu tipologije. Osim toga, vlasnike smo, bilo da su to udruge ili privatne osobe, obvezali da nakon obnove moraju sudjelovati na regatama tradicijskih plovila na Kvarneru. U odabiru putem natječaja bile su izuzete barke koji su uglavnom već bile uništene prekomjernim plastificiranjem i dogradnjom tako da se izgubila njihova izvornost. Usporedno smo proveli i javnu nabavu za brodograditelje koji su imali iskustva u obnovi tradicijskih malih plovila te su se mogli uhvatiti ukoštac s obnovom koristeći se tradicionalnim metodama i što izvornijim materijalima. Potpunu izvornost u obnovi nije bilo moguće zadržati zbog teškoća u nabavi tradicijskih materijala pa je katkad bilo potrebno napraviti kompromis u smislu upotrebe sličnih, suvremenijih rješenja poput, primjerice, odabira različitih vijaka umjesto zakovica i sl.

No ono što je u cijelom tom postupku očuvanja tradicije male drvene brodogradnje zapravo nedostajalo bio je transfer tradicijskih znanja i umijeća. Iako na području Istre i Kvarnera još ima brodograditelja koji njeguju tradicijske metode izrade plovila od drva, znanje uglavnom ostaje povlastica pojedinih entuzijasta i njihovih nasljednika. Velik je raskorak između njih i formalnoga strukovnog obrazovanja. Stoga smo se odlučili za uključivanje mladih, tj. onih naraštaja brodograditelja koji se tek obučavaju za svoja buduća zanimanja. Uspostavili smo kontakt s profesoricama Marijom Marač i Ljiljanom Domazet, koje su u Tehničkoj školi u Rijeci predavale stručne i praktične predmete iz brodogradnje. Iako do tada nisu imale priliku svoje učenike upoznati s tradicijskom drvenom brodogradnjom niti su razmišljale o toj mogućnosti, rado su prihvatile izazov. Do tada su njihovi učenici praktični dio nastave odradivali u velikim brodogradilištima kao što su „3. maj” ili „Viktor Lenac” u Rijeci. Stoga je u njihovoj satnici trebalo naći mjesta za tu novu praktičnu aktivnost, kao i brodograditelje koji

sl.3. Radionica u brodogradilištu Kraljić, Krk

sl.4. Tradicijske barke u Riječkoj luci

sl.5. Tradicijske-radionice na Fiumare - festivalu.

Foto: Marko Valjak

su spremni i sposobni svoja znanja i umijeća prenijeti srednjoškolicima. No kad postoji volja, nađe se i način. Iz europskih smo fondova u sklopu projekta osigurali sredstva za prijevoz učenika do radionica naših brodograditelja – Josipa Rubinića u Mošćenicama i Franka Kraljića u Malinskoj. Također smo osigurali i honorare za angažman brodograditelja i za materijale koji su bili potrebni za obnovu prema već spomenutim kriterijima odabranih tradicijskih plovila. Profesorice Marač i Domazet, zajedno s profesorima Đanijem i Robertom Mohovićem s Pomorskog fakulteta u Rijeci, učenicima su objašnjavali postupke nužne za obnovu pojedine barke. Pokazalo se da je učenicima bilo vrlo zanimljivo obavljati male praktične zahvate u obnovi barke, makar to bili i posve jednostavni poslovi kao što su struganje oplata plovila od starih slojeva premaza te ponovno *pituranje* barke. Učenicima je krajnji rezultat, tj. obnovljena barka bila dovoljna zadovoljština, a tim malim poslovima ujedno im je razbijena školska rutina stalnog boravka u učionicama. Neki od njih otkrili su i sklonost prema tim tradicijskim umijećima u maloj brodogradnji.

Taj praktični dio prijenosa znanja i umijeća obnove tradicijskih drvenih plovila nakon završetka projekta prekogranične suradnje *Mala barka 2*, kojim su obuhvaćene dvije generacije završnih (četvrtih) razreda učenika smjera brodogradnje Tehničke škole u Rijeci (2017. i 2018. godine), nastavljen je i projektom prekogranične suradnje Interreg Hrvatska – Italija nazvanim *Arca Adriatica*, u kojemu Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka nije bio partner već samo suradnik za provođenje pojedinih stručnih dijelova programa kao što je nastavak dopunjavanja online baze pomorske baštine i provođenja praktične nastave za učenike brodogradnje. U međuvremenu smo prihvatili prijedlog Ekomuzeja Kuća o batani – *Casa della batana* iz Rovinja da tu specifičnu edukacijsku aktivnost, kao i ostale aktivnosti prijenosa tradicijskih pomorskih zanata i vještina koje smo razvijali unutar projekata prekogranične suradnje, nazovemo *Akademijom pomorskih zanata i vještina*. Nadalje, odlučili smo da pod tim nazivom nastavimo i nakon prestanka financiranja iz fondova EU-a za prekograničnu suradnju. Tijekom sljedeće tri godine (2018. – 2021.) još su tri generacije riječkih srednjoškolaca u praktičnom smislu upoznale tradicijsku brodogradnju Kvarnera, a zahvaljujući sredstvima europskih fondova, u Tehničkoj školi Rijeka opremljena je radionica u kojoj učenici, uz mentorstvo učitelja, mogu provoditi manje zahvate obnove tradicijskih drvenih plovila. Naposljetku, zahvaljujući tehničkim nacrtima i opisima iz projekta *Mala barka 2*, uspjeli su izraditi i jednu novu pasaru. U međuvremenu je profesorica Marija Marač otišla u zasluženu mirovinu, a nju je naslijedio Robin Matulja, koji je nekad i sam bio učenik brodogradnje u Tehničkoj školi Rijeka. On danas, zajedno s profesoricom Ljiljanom Domazet, provodi praktičnu nastavu za učenike. S obzirom na to da su projekti prekogranične suradnje završeni i da za te aktivnosti više nema sredstava iz europskih fondova, naš muzej od 2022. godine sredstva za praktičnu nastavu

učenika u sklopu obnove tradicijskih plovila osigurava sudjelovanjem na natječaju Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za očuvanje nematerijalne baštine. Ta se aktivnost provodi u suradnji s Ekomuzejom Mošćenička Draga i Koordinacijom udruga za očuvanje pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre, koji osiguravaju stručnjake – nositelje nematerijalnog dobra – umijeća gradnje i plovidbe tradicijskim barkama na Kvarneru – radi prijenosa znanja i vještina putem radionica za učenike brodogradnje Tehničke škole u Rijeci, kao i za suradnju s brodograditeljima. Zbog promjena u strukovnom obrazovanju koje provodi Ministarstvo znanosti i obrazovanja Tehnička škola u Rijeci taj dio programa praktične nastave prilagodit će tim novim smjernicama te nastaviti suradnju s Muzejom. Osobito nas veseli što postoji sve veće zanimanje mladih za školovanje na brodograđevnom smjeru Tehničke škole u Rijeci, čemu, prema razgovoru s profesorima, pridonosi i mogućnost praktičnog rada u sklopu radionica naše *Akademije pomorskih zanata i vještina*. Naime, mnogima se sviđa mogućnost obučavanja za budući samostalni rad u tradicijskoj drvenoj brodogradnji i zato što u tome vide svoju budućnost.

Primljeno: 8. kolovoza 2025.

TRADITIONAL SMALL SCALE WOODEN BOAT BUILDING IN THE KVARNER: THE TRANSFER OF SKILLS AND KNOWLEDGE

During the 2014 projects of Slovenia-Croatia and Italy-Croatia cross-border cooperation financed from the EU Funds, the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka began a collaborative venture with the Technical School in Rijeka. The intention was for students in the shipbuilding program to participate in the restoration of small traditional craft from the Kvarner.

Collaboration with boatbuilders engaged in the restoration of traditional boats was accordingly incorporated into the curriculum as mandatory practical work. The goal was that the practical knowledge and skills of restoring and even building wooden craft such as the *guc*, *pasara*, and *batana* should be transmitted to the pupils.

Even after the ending of the EU projects the collaborative efforts were continued, due to the mediation of the Museum and support from the Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia.